

знання, усвідомлюють їх, адекватно реагують на поставлені їм оцінки, не зациклюються на них, розуміють що кінцевим результатом є знання, а не отримана оцінка, яка нічим не допоможе їм у житті на відміну від знань які вони набувають у школі.

Отже, як бачимо, проблема мотивації є достатньо вивченою, як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Суть її полягає у тому, що вона є певною рушійною силою, що спонукає дитину до виконання потрібних дій. Правильно сформована навчальна мотивація для учнів початкової школи є важливим аспектом, від якого залежить як сам процес навчання, так і подальше життя дитини.

Відомо, що є різні види мотивації, із якої виходять різні за своїм змістом мотиви. Для того щоб розвивати мотивацію і сприяти формуванню мотивів, зокрема в учнів, потрібно: створювати проблемні ситуації, ситуації успіху, включати дітей у колективні форми роботи, і ще важливим є те, щоб під час уроку панував доброзичливий клімат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева М. І. Мотиви навчання учнів: посібник для вчителів / М. І. Алексеева – К.: Радянська школа. – 1974. – 120 с.
2. Лапіна Г. О. Формування мотивації навчання молодших школярів [Текст] / Г. О. Лапіна // Початкове навчання та виховання: Науково – методичний журнал. Харків, 2011, – № 25. – С. 2-25.
3. Маркова А. К. Мотивация учения и её воспитание у школьников / А. К. Маркова – М.: Педагогика, 1983. – 232 с.
4. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – [Пособие для учителя] / А. К. Маркова – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.
5. Турішцева Л.В. Формування мотивації навчання / Л.В.Турішцева// Управління школою.– 2007.– №2.– С.16-2 – 16-6.

Байко О.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г.М.

ВЧИНКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Стратегія сучасної вищої освіти в цілому і підготовки психологів зокрема втілюється у принциповій спрямованості змісту і форм навчального процесу на пріоритет особистісно-орієнтованих технологій, міра ефективності яких істотно залежить від того, як широко врахований у них потенціал людини у її суб'єктності, враховані її психологічні особливості, перспективи розвитку. Як свідчить аналіз останніх психологічних розробок, найбільш перспективним може вважатися вчинковий підхід до вивчення і реформування системи підготовки фахівців. При цьому важливим видається поєднання цієї категорії з особистісно-професійним потенціалом людини. Стає зрозумілим, що тільки людина з розвинутим вчинковим потенціалом може допомогти клієнтові вирішити його проблеми. У зв'язку з цим виникає низка питань, пов'язаних з підготовкою психолога-практика.

Джерела уявлень про реалізацію різних аспектів потенціалу людини як можливості особистісної й професійної самореалізації містяться у працях Б. Ананьєва, Г. Костюка, Н.Кузьміної, С. Максименка, В. Моляко, В. Мясичева, К.Платонова, Т. Титаренка, В. Татенка. На актуальність проблеми формування професійно важливих якостей особистості майбутнього психолога наголошують О.Бондаренко, Ж.Вірна, Л.Долинська, Н.Коломінський В.Панок, Н.Пов'якель, Н.Чепелева, Т.Яценко. Водночас вивчення наукової літератури з проблеми вчинкового потенціалу показало недостатню кількість досліджень щодо факторів впливу на становлення вчинкового потенціалу майбутнього психолога.

Формулювання мети статті. Відтак *метою статті* є обґрунтування психологічних особливостей вчинкового потенціалу особистості як передумови ефективності професійної діяльності психолога.

Важливість розвитку людських ресурсів усвідомлюється та підтримується міжнародною спільнотою. В програмних документах ООН розвиток людини розглядається як можливість людини вести життя, яке представляє для неї цінність, і реалізовувати свій людський потенціал. Самореалізація особистості починає набувати суттєвого значення, і у зв'язку з цим дослідники починають звертатися до поняття «потенціал».

Поняття «потенціал» широко використовується у багатьох наукових сферах, зокрема, в психології, педагогіці, економіці, фізиці, хімії та інших. За Оксфордським словником, термін «потенціал» визначається як можливість того, що щось буде розвиненим або використаним; риси, що вже існують та можуть бути розвиненими. Останнім часом значно збільшилася кількість публікацій з приводу досліджень потенціалу особистості в психології, проте й досі існує термінологічна неузгодженість визначення вказаного поняття та його структурних складових.

Поняття «потенціал» у роботах філософів і вчених трактується як «внутрішній смисловий слух» (Г. Батищев); як «прагнення, життєвий дух, напруга, активний рух» (А. Бондар); як «здатність творити світ для себе» (М. Лоський, С. Франк, С. Рубінштейн, А. Лосев); як «життєва стратегія і життєва перспектива» (К. Абульханова–Славська) [11, с. 548].

В психологічній науці потенціал особистості частково описується в таких психологічних термінах: неактуалізовані можливості, задатки, здібності, потреби, ціннісні орієнтації, якості особистості, нахили, приховані структуровані ресурси, резерви, творчі імпульси, внутрішня енергія, продуктивні сили, потреби пізнання самого себе та інших. Також потенціал особистості пов'язується з процесами

актуалізації, реалізації, розгортання, відтворення, розкриття, втілення, сходження до себе, прагнення «вийти за власні межі», самотворення, самовираження, самоствердження, самореалізації, розвитку (інтерактивного, рольового, соціокультурного), інтеріоризації.

Надзвичайно важливе поняття потенціалу, представлене в дослідженнях Д. Богоявленської. Вчена відзначає властивість потенціалу як стадію виходу людини на новий рівень, і ототожнює його з поняттям «творча особистість» з розвиненими творчими здібностями і творить, шляхом застосування оригінальних способів діяльності, нових матеріальних / духовних цінностей [9, с. 92].

До поняття потенціалу зверталися відомі психологи, зокрема В.М'ясищев, Б. Ананьєв, Б.Ломов та ін. Зокрема, за В. М'ясищевим, потенціал особистості – це «система її відносин до зовнішнього світу і до самого себе» [3, с. 51]. Натомість Б. Ананьєв у поняття «потенціал» включав «розвиток людини як особистості і як суб'єкта діяльності, відзначаючи, що у взаємозв'язках їх особливостей, зумовлених природними властивостями індивіда, й утворюється індивідуальність» [1, с. 106]. Тому потенції охоплюють здібності, обдарованість, спеціальні здатності, життєпроможність, працездатність. У цьому розрізі Г. Суходольський описує інтелектуальний, характерологічний, особистісний, когнітивний, емоційний, творчий потенціали [10, с. 102].

Термінологічний апарат аналізу феномену потенціалу достатньо широкий. У науковій літературі існує три близьких за змістом поняття «потенціал особистості», «особистісний потенціал» і «людський потенціал», причому часто вони використовуються як синоніми, незважаючи на те, що останнє значно ширше за попередні.

Людський потенціал – це сукупність можливостей людини і суспільства, яка може бути використана для досягнення індивідуальних і суспільних цілей – як інструментальних, пов'язаних із забезпеченням необхідних умов життєдіяльності, так і мотиваційних, що включають розширення самих потенцій людини та можливостей її самореалізації. Багатомірний людський потенціал залежить від якісних характеристик людей, від їх соматичного та психічного здоров'я; соціальних потенцій; розвиненості матеріальних і духовних потреб і можливостей їх задоволення у трудовій та інших видах діяльності; соціокультурної умотивованості поведінки та ін. [6].

У контекст поняття «потенціал особистості» покладено розуміння його як системного, інтегративного утворення особистості, яке включає ряд структурних складових, що зумовлюють: здатність особистості виходити зі стійких внутрішніх критеріїв, орієнтуватися у своїй життєдіяльності, зберігати стабільність діяльності та смислових орієнтацій на фоні тиску зовнішніх умов (Д. Леонт'єв, В. Маралов, С. Головін, Д. Гудінг); формувати систему відносин людини до зовнішнього світу і до самої себе (В. М'ясищев); успішність людини в різних видах діяльності в контексті життя в цілому (М. Каган, І. Ашмарін); ступінь розвиненості здібностей особистості та можливостей їх реалізації (М. Алексеєнко); успішність адаптації (А. Богомоллов, О. Резнікова).

Дослідники наголошують на існуванні двох якісних станів потенціалу особистості: актуалізований та потенційний (М. Алексеєнко, Г. Зараковский). Актуалізований стан забезпечується актуальними особистісними ресурсами – реалізовані здібності, знання, уміння навички, які людина надбала в процесі власного життєвого досвіду і реалізує в ході життєдіяльності. Потенційний стан включає в себе потенційні особистісні ресурси – нереалізовані здібності (задатки), сукупність цінностей, продуктів мисленнєвої діяльності, ментальних і поведінкових стратегій, внутрішніх станів, настанов, які можуть бути використані людиною для досягнення певної мети [3, с. 53].

Зарубіжні психологи досліджували поняття «потенціал»: у термінах особистісних достоїнств – сил характеру і базових чеснот (К. Петерсен, М.Селінгман); психологічного благополуччя (К. Ріф); як поведінковий потенціал (Дж. Роттер); для опису залежності мотиваційних особливостей (Д. Берлайн); для опису психологічної сили, що діє на суб'єкт у напрямку до цільової галузі (К. Левін). Представниками гуманістичної психології потенціал визначається як особистісне утворення, що підлягає актуалізації або реалізації в процесі розвитку, який відбувається автоматично. Потенціалом наділена кожна людина, індивідуальні відмінності полягають лише в ступені його розкриття.

Багатьма дослідниками поняття потенціалу розглядається як приховані можливості, резерв у досягненні мети, як «внутрішня спрямованість», що надає життєдіяльності особистості вищого сенсу та цінності. Широке трактування смислового змісту потенціалу полягає в його розгляді як джерела можливостей, засобів, що можуть бути пущені в хід, використані для вирішення будь-якого завдання або досягнення певної мети. Це «внутрішня спрямованість» людини, яка надає життєдіяльності особистісного сенсу, а тому є істотною силою, що веде до особистісного та професійного зростання. Потенційне виступає як результат розвитку і одночасно містить рушійні сили для майбутнього зростання. Тому, зауважує Т. Артемева, «можливість є потенційною дійсністю, а дійсність часто виступає як реалізована можливість» [4, с. 148].

У сучасній українській науці в дослідженнях феномену психологічного потенціалу використовуються терміни «енергопотенціал людини» (С.Максименко), «потенціал індивідуального буття» (І. Маноха), «потенціал самореалізації» (М. Садова), «вчинковий потенціал» (Я. Кальба).

Енергопотенціал людини, за С. Максименком, – це показник її здатності до дії (пізнавальної, чуттєвої, мислительної, моральної, естетичної, тобто творчої). Автор зазначає, що необхідною умовою розвитку індивіда, вихідним матеріалом для виконання діяльності, переходу від можливості дії, її ув'язнення до дійсності, матеріалізації образів, почуттів і думок є енергія. Структура енергопотенціалу людини при цьому має два рівні: базовий енергопотенціал, що зумовлюється задатками, та оперативний енергопотенціал – отримана енергія, яку можна використовувати мисленнєво та практично [7].

Потенціал індивідуального буття людини, на думку І. Манохи, явище, що відтворює генералізовані ознаки розгортання непересічної природи «Я» людини протягом її життя. Цей потенціал індивідуального буття постає як здатність людини актуалізувати протягом свого життя інтенції та потенції власного існування, вибудовуючи таким чином індивідуально неповторний «простір» і «час» буттєвої активності [8].

Я. Кальба вводить термін «вчинковий потенціал», під яким розуміє структурне і динамічне утворення, що інтегрує ситуаційний («Я перебуваю у ситуації»), мотиваційний («Я хочу вчиняти»), дієвий («Я можу вчиняти») та післядієвий («Я рефлексую») компоненти конкретного вчинку [5].

Орієнтуючись на структуру вчинку, запропоновану В. Роменцем, «вчинковий потенціал» розглядаємо як структурне і динамічне утворення, що поєднує в собі ситуаційну («Я знаходжуся»), мотиваційну («Я хочу»), дієву («Я можу») та післядієву («Я рефлексую») компоненти, а також як інтегральний показник морально-психологічного розвитку підростаючої особистості, критерій ефективності системи професійної освіти.

Ми розглядаємо вчинковий потенціал особистості як динамічне інтегративне утворення, що забезпечує успішність процесів індивідуалізації, соціалізації та професіоналізації особистості. Індивідуалізація реалізується як процес набуття індивідом специфічних властивостей, якостей, рис, ознак, способів прояву себе, що забезпечують реалізацію його власної індивідуальності та цілісність «Я». Соціалізація проявляється як двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом долучення до соціального середовища, системи соціальних зв'язків, а з іншого боку, процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище. Під професіоналізацією ми розуміємо не лише процес професійного становлення особистості фахівця, а й набуття компетентності в будь-якому виді діяльності.

Висновки. Отже, під вчинковим потенціалом треба розуміти динамічне інтегральне утворення, що визначає ресурсні можливості розвитку людини та її здатність до оволодіння вчинком і продуктивного здійснення різних видів діяльності. Загальним у всіх визначеннях вчинкового творчого потенціалу є його здатність до виведення особистості на новий рівень життєдіяльності, перетворення самої особи. Основи вчинкового потенціалу майбутнього психолога формуються, закладаються у процесі професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності розробки програми розвитку вчинкового потенціалу студентів-психологів та її експериментальній перевірці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – Л. : Изд. Ленинградского ун-та, 1968. – 338 с.
2. Выготский Л.С. Психология развития человека / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
3. Зараковский Г.М. Психологический потенциал индивида и популяции / Г.М. Зараковский, Г.Б. Степанова // Человек. – №3. – 1998. – С. 50–59.
4. Кальба Я. Вчинковий потенціал особистості учня як предмет психологічного аналізу / Я. Кальба // Психологія і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 148–163.
5. Кальба Я.Є. Психологічні особливості формування вчинкового потенціалу особистості учня : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Я.Є. Кальба. – К., 2006. – 20 с.
6. Леонтьев Д.А. Психология смысла : природа, структура и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
7. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К. : ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
8. Маноха І.П. Психологія потенціалу індивідуального буття людини: онтологічно орієнтований підхід : автореф. дис. ... д-ра психол. наук / І.П. Маноха. – К., 2003. – 48 с.
9. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О.М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
10. Садова М.А. Психологічні складові потенціалу самореалізації особистості / М.А. Садова // Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія. – 2010. – Т.15, вип. 9. – С. 102–109.
11. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, М. : ООО «Изд-во АСТ», 2001. – 800 с.

Бич Х.

Науковий керівник – доц. Одинцова Г. С.

МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ЖАНРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних умовах початкова школа повинна забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої, ініціативної особистості, здатної жити у нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною і сприяти розвитку суспільства. Такий процес зумовлений змінами в суспільно-політичному житті й підтверджується Конституцією України, законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта». Зокрема, у Державному стандарті початкової загальної освіти (освітня галузь «Мови і літератури») підкреслено, що теоретичні відомості (мовні і мовленнєві знання) у початковій освіті є не самоціллю, а важливим підґрунтям і засобом формування у школярів комунікативної компетентності [6].

Серед ефективних засобів формування комунікативної компетентності особистості можна виокремити яскравий та унікальний феномен – фольклор, що відтворює характер зв'язків етносу з навколишнім світом на різних етапах його історичного розвитку. У колискових піснях, потішках, скоромовках, прислів'ях, приказках, загадках, казках, легендах та інших типах творів знайшов відображення процес духовного розвитку дитини,